

Міністерство освіти та науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет філології
Кафедра англійської філології

РОШКО Сергій Романович

**ПОСТМОДЕРНІЗМ ЯК СВІТОСТРУКТУРУЮЧИЙ ПРИНЦИП У
РОМАНІ ДЕНА СІММОНСА «ТЕРОР»**

АВТОРЕФЕРАТ

Кваліфікаційної роботи на здобуття наукового ступеня

Магістра філології

Миколаїв – 2021

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

Робота виконана на кафедрі англійської філології Чорноморського національного університету імені Петра Могили .

Науковий керівник:

канд. філол. наук, ст. викладач,
Дорфман Наталя Валентинівна

Захист відбудеться 22 лютого о 9 годині на засіданні атестаційної комісії Чорноморського національного університету імені Петра Могили за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Хоча роботи Дена Сіммонса відомі на весь світ, у сучасному українському літературознавстві твори цього автора досліджені мало. Таким чином, автор, який несе в собі потенціал для літератури сьогодення, і твори якого видані у двадцяти семи країнах світу та перекладені багатьма мовами, є для нас «чужим», не досліджуваним серед критиків та недостатньо відомим широкому колу читачів.

З другого боку, навіть та обмежена кількість критичної літератури, що існує, рідко розглядає романи Д.Сіммонса крізь призму постмодернізму як домінуючого світогляду другої половини ХХ століття. Натомість, зважаючи на різножанровість творчої діяльності автора – від жанру фентезі до мейнстріму, і від романів жаху до історичної літератури – критики більше зосереджуються на дослідженні жанрових особливостей та специфіки його робіт. В нашому дипломному проекті ми спробували дослідити один із романів Д. Сіммонса крізь призму естетики та світогляду постмодернізму, який донедавна був домінуючим напрямом у культурі та мистецтві більшої частини країн світу. Цим і зумовлюється **актуальність** нашого дослідження.

Ступінь наукової розробленості проблеми. З 80-х рр. ХХ ст. постмодернізм був впливовим соціокультурним явищем у західній цивілізації, що охоплює практично всі сфери гуманітарного знання (філософія, соціологія, політика, мистецтвознавство, теологія, економіка, природничі науки) і визначається єдиною філософською методологією аналізу процесів становлення інформаційного суспільства. Виникнувши як рефлексія на нові явища в сфері модерністського мистецтва, постмодернізм поступово перетворився в специфічну філософію культурного свідомості сучасності, теоретичним

фундаментом якої стали концепції пост структуралізму, розроблені в 1960-70-х рр. в роботах. Ж. Дерріди, Ж. Лакана, М. Фуко, Р. Барта, Ж. Дельоза, Ф. Гваттарі, Ю. Кристеві, Ж.-Ф. Ліотара, Р. Жирара і ін.

Постмодерністську теорію розробляють видатні вчені сучасності, серед яких Ж. Бодрийяр (поняття симулякра і екскрементальної культури, концепції спокуси і прозорості зла, системи речей і обміну, проблеми віртуальності і ін.)

Таким чином, безперечно, є підстави стверджувати, що проблеми постмодернізму досить широко висвітлені в численних публікаціях різноманітного характеру, як в монографіях, так і в окремих статтях.

З другого боку, як вже зазначалося, романи Д. Сіммонса у вітчизняному літературознавстві недостатньо досліджені щодо їх співвідношення зі світоглядом та естетикою постмодернізму.

Об'єктом дипломного дослідження є феномен постмодернізму в романі Дена Сіммонса «Терор».

Предмет дослідження – репрезентація ідей постмодернізму та прояви постмодерністської естетики в романі Д. Сіммонса «Терор».

Метою дипломної роботи є дослідити формальні та семантичні прояви постмодернізму у фантастичному романі Д. Сіммонса «Терор».

Мета дослідження передбачає постановку та вирішення таких **завдань**:

- охарактеризувати сутність явища постмодернізму як світоглядного та естетичного феномену;
- дослідити роман Д. Сіммонса «Терор» як феномен явища постмодернізму на ідейному та естетичному рівнях, виокремивши характерні

прояви постмодерністської естетики та постмодерністського світогляду у зазначеному романі.

Теоретичну основу дослідження становлять положення постнекласичної філософії Ж. Дерріда, Ж. Бодрійяра, Ж.-Ф.Ліотара, Ж.Дельоза і Ф.Гваттарі, Р. Барта, М. Фуко, Ю. Кристевой і ін., Роботи по філософії культури М. Бахтіна, А.Лосева, Х.Ортеги-і-Гассета, Й.Хейзинги, культурологічні концепції М.Ямпольського, Г.Гачева, П.Флоренського, Г.Померанца.

Методи: При здійсненні дослідження були застосовані: **постмодерністська інтерпретація** як метод тлумачення постмодерної літератури, **стилістичний аналіз**, що застосовувався під час розгляду стилістичних особливостей постмодерністської естетики, наявних в аналізованому творі, та **контекстуальний аналіз** для дослідження окремих елементів художнього твору у їх взаємозв'язках та інтертекстуальних зв'язках з іншими літературними доробками.

Наукова **новизна** дослідження полягає в тому, що вперше в українському літературознавстві пропонується розглядати роман Д. Сіммонса крізь призму явища постмодернізму.

Теоретична і практична цінність роботи полягає в можливості використання її матеріалів і висновків при розробці курсів лекцій з теорії та історії культури та курсу сучасної американської літератури.

Структура дипломної роботи визначається поставленими завданнями, включає вступ, 2 розділи, висновки та список використаної літератури.

Апробація роботи. Часткові результати дослідження відображено у науковій публікації ЧНУ. Ім. Петра Могили у науково – дослідницькому

журналі «Студентські наукові праці: Могилянські читання», що видаються у ЧНУ. Ім. Петра Могили.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, зазначені мета та завдання, вказано на теоретичну і практичну цінність роботи. Також зазначаються методи, які ми застосовували під час здійснення магістерського дослідження, та подано відомості про апробацію наукового дослідження магістерської роботи.

Перший розділ, «Постмодернізм як феномен другої половини ХХ століття», складається з двох підрозділів, у яких ми детально та всесторонньо аналізуємо сутність явища постмодернізму як світоглядної категорії та досліджуємо найтипівіші прояви постмодерністської естетики у художньому тексті.

Підрозділ 1.1, «Філософія постмодерну» стисло подає відомості про появу та становлення напряму постмодернізму у культурі загалом та літературі зокрема, найбільше фокусуючись на явищі постмодерну як специфічної світоглядної категорії. У цьому підрозділі ми з'ясовуємо, що постмодернізм – це в першу чергу особливий варіант світосприйняття, який з'являється в другій половині двадцятого століття та характеризується відмовою від чіткої ієрархічної структури та послідовності в осягненні світу, постулюючи натомість плюралізм, еkleктичність та розірваність світосприйняття. Постмодернізм має досить складні стосунки із напрямом модернізму, з одного боку, продовжуючи певною мірою модерністські традиції, а з другого, заперечуючи та відкидаючи модерністське тяжіння до пошуків єдиного центру та домінуючої системи світосприйняття та світорозуміння. Таким чином, постмодернізм можна коротко

охарактеризувати як недовіру до метанаративів (як пояснювальних систем). У філософському плані постмодернізм певною мірою спирається на теорію та практику постструктуралізму та деконструктивізму. Закономірно, що на рівні художнього тексту будь-яке світосприйняття проявляється у вигляді особливої естетики, і в цьому плані постмодернізм не є виключенням.

Підрозділ, 1.2, «Прояви постмодерністської естетики у літературному творі» аналізує найтипівіші текстуальні прояви постмодернізму у художньому тексті. Для здійснення цієї частини дослідження ми спиралися на теоретичні праці Р. Барта, І. Хассана, Ю. Крістевої та інших теоретиків постмодернізму, а також відчизняних дослідників, таких як М. Зубрицька, М. Ячменьова, О. Поліщук та ін. У цьому підрозділі ми діцшли висновку, що література постмодернізму як специфічна художня мова, характерна для постмодерністського світовідчуття та світорозуміння, має низку притаманних лише їй текстуальних ознак, які разом ми називаємо «постмодерністською естетикою». Традиційними творчими засобами, якими послуговувався постмодернізм, була пародія, ілюзія, гра, містифікація, карнавалізація тощо. Сильові риси художньої мови реалізувалися у художніх засобах порівняння, метафори, алюзії, ремінесценції, іронії.

Другий розділ, «Реалізація постмодерністської естетики в романі Д. Сіммонса «Терор»», присвячено безпосередньо реалізації виокремлених нами у теоретичній частині елементів постмодерністської естетики в ораному нами романі Д. Сіммонса. Другий розділ складається з двох підрозділів: «Роман Д. Сіммонса «Терор» як феномен сучасної літератури» та «Прояви естетики постмодернізму в романі Дена Сіммонса «Терор»».

В підрозділі 2.1, «Роман Д. Сіммонса «Терор» як феномен сучасної літератури» ми аналізуємо роман та його місце в контексті сучасної літератури та творчого доробка автора в цілому. В цьому розділі ми також розглядаємо основні критичні праці, автори яких фокусувалися на обраному нами романі.

Підрозділ 2.2, «Прояви естетики постмодернізму в романі Дена Сіммонса «Терор»» є своєрідною каталогізацією зазначених нами в теоретичній частині проявів постмодерністської естетики в романі «Терор». У цьому підрозділі ми сгрупували відомі прояви постмодерністської естетики за категоріями, серед яких виділили альтернативну історію, прояви інтертекстуальності, стилістичні ігри, іронію, приклади фрагментарного письма, прояви магічного реалізму та ін. До кожної з цих категорій ми добрали велику кількість цитат із оригінального авторського тексту для обґрунтування нашої гіпотези про правомірність розгляду роману «Терор» як прикладу постмодернізму. В результаті аналізу роману Д. Сіммонса «Терор» показує, що перед нами постмодерністський текст, оскільки в книзі наявні численні елементи постмодерністської естетики, які автор використовує для творення особливого художнього світу, фрагментарного та еkleктичного, так само як і позбавленого єдиної точки опори. Той факт, що весь текст являє собою альтернативний варіант відомих подій з історії Великобританії XIX століття, свідчить про зв'язок із напрямом постмодернізму. Інтерес постмодерністів до альтернативних історій пояснюється, на нашу думку, насамперед недовірою до метанаративів та «великих історій» та – як наслідок – втрати віри в єдину нерушиму правду. Окрім того на сторінках роману автор вдається до використання численних алюзій, текстуальних ігор, нелінійної манери письма, фрагментарності та прийому пастишу. Нами відмічене також вдавання автора до магічного реалізму, інтерес до якого також зростає серед письменників-постмодерністів, та пов'язаний, на нашу думку, з відмовою постмодернізму від

єдиної раціональної інтерпретації світу та світової історії, а також із перехідним характером явища постмодернізму.

У **висновках** висвітлено короткі результати роботи та аналіз поставлених та виконаних завдань. Детально проаналізувавши основні характеристики постмодернізму як особливого варіанту світосприйняття, характерного для другої половини ХХ століття, та низку стилістичних прийомів, породжених цим особливим видом світосприйняття, ми дійшли висновку, що роман Д. Сіммонса «Терор» є яскравим прикладом літератури постмодернізму.

Основні положення кваліфікаційної роботи висвітлено в таких публікаціях:

1. 1. Рошко С. Р. Postmodernism as a world-structuring model in *Terror* by Dan Simmons. «Студентські наукові праці: Могилянські читання». ЧНУ імені Петра Могили, 2020.

POSTMODERNISM AS A WORLD-STRUCTURING MODEL IN *TERROR* BY DAN SIMMONS

Postmodernism is commonly viewed as the leading movement in art and literature of the late 20th century. It is mainly characterized with deconstruction of established stereotypes, clichés, and forms, which stems from “incredulity towards metanarratives” declared by J. F. Lyotard. Although Dan Simmons is not usually considered a classical postmodernist writer, his novel *Terror*, 2007 possesses numerous postmodern features, which makes it possible to view the novel as a postmodernist text. This paper attempts to study *Terror* through the prism of

postmodernism. It may be interesting for students engaged in postmodern and/or American literary studies.

Key words: postmodernism, deconstruction, irony, pastiche, alternative history.

ПОСТМОДЕРНІЗМ ЯК СВІТОСТРУКТУРУЮЧИЙ ПРИНЦИП У РОМАНІ Д. СІММОНСА «ТЕРОР»

Постмодернізм зазвичай розглядається як домінуюча течія у літературі та мистецтві кінця ХХ століття. Він найперше характеризується підриванням усталених канонів та деконструкцією загальноприйнятих кліше, форм та стереотипів, яка пов'язана із проголошеною Ж.Ф.Ліотаром «недовірою до метанаративів». І хоча Ден Сіммонс не входить до низки так званих класиків постмодернізму, його роман «Терор» (2007) демонструє численні елементи постмодерністської естетики та світогляду, що уможлиблює його дослідження як постмодерністського тексту. У цій статті ми розглядаємо «Терор» крізь призму постмодернізму. Вона може бути цікавою для студентів, чії дослідження стосуються питань постмодернізму або американістики.

Ключові слова: постмодернізм, деконструкція, іронія, пастіш, альтернативна історія.